

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

У статті розглянуто окремі аспекти організації фахової і професійної підготовки магістрів. Проаналізовано парадигми педагогічної освіти: академічно-традиціоналістську, технологічну, індивідуальну і дослідницько-орієнтовану.

Ключові слова: магістр, професійна підготовка, парадигми педагогічної освіти, методологічні основи.

Постановка проблеми. Початок другого тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, зближенням націй, народів, держав, освітніх систем. Відбувається перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які значною мірою базуються на інтелектуальній власності, знаннях і визначаються рівнем наукового потенціалу країни.

Розвиток України визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальноосвітньої культури. Відповідно до "Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки", затвердженої Міністерством освіти і науки України, реформою вищої освіти передбачається перехід до динамічної ступеневої підготовки фахівців, запровадження двоциклової підготовки (бакалаврат, магістратура), оволодіння ними сучасними інноваційними технологіями [4].

Вища педагогічна освіта виконує особливу, ключову функцію у формуванні сучасної людини, її інтелектуального та духовного потенціалу.

Інтегрування української педагогічної освіти в загальноєвропейський та світовий освітній простір вимагає усвідомлення засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки магістрів.

Перехід педагогічної школи до ступеневої системи освіти передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти спеціалістів, бакалаврів, а також розробки змісту, форм і методів педагогічної підготовки магістрів як фахівців найвищого кваліфікаційного рівня, які в майбутньому поновлять склад науковців з різних галузей науки та викладацький корпус вищих навчальних закладів, спеціалізованих середніх навчальних, закладів із поглибленим вивченням окремих предметів, гімназій, ліцеїв, коледжів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення історичного досвіду розвитку педагогічної освіти та результати аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить про наявність позитивних зрушень у підготовці викладачів вищих навчальних закладів. Дослідження О.А. Абдулліної, Ф.Н. Гоноболіна, С.В. Кондратьєвої, В.О. Крутецького, Н.В. Кузьміної, Ю.Н. Кулюткіна, І.Я. Лернера, А.К. Маркіної, Л.М. Мітіної, В.О. Сластьоніна, О.І. Щербакіна розкривають особливості педагогічної діяльності та особистості викладача, що впливають на пошук нових перспективних підходів до підготовки майбутнього викладача в системі вищої освіти. В останні роки активно розробляється концепція університетської педагогічної освіти (А.М. Алексюк, Л.Г. Коваль, Л.С. Нечепоренко, В.В. Сагарда), досліджується методологія та історія педагогічної освіти в Україні і закордоном (О.В. Глузман, В.І. Луговий, В.К. Майборода, Л.П. Пуховська), здійснюється пошук шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури (В.І. Бондар, О.Г. Мороз, Н.Т. Тверезовська).

Метою даної статті є визначення основних методологічних напрямків професійної підготовки магістрів.

Виклад матеріалу. Методологічні основи дослідження професійної підготовки магістрів залишаються недостатньо розробленими з точки зору потреб нової педагогічної реальності. В Україні магістратура знаходиться на етапі становлення. Нині фактично не існує цілісної концепції педагогічної підготовки магістрів. Практичний стан справ у цій галузі не задовольняють потреби педагогів і держави.

Суттєві перетворення суспільного життя сприяють змінам у системі освіти щодо формування особистості майбутнього фахівця, здатного самостійно і вільно орієнтуватися в інноваційній діяльності. Цілком природним є виникнення інтересу до підготовки магістрів у системі вищої освіти, підвищення уваги до їх розвитку, формування педагогічної майстерності і компетентності.

Але залишаються невирішеними питання щодо виявлення:

- спадкоємності та наступності у підготовці педагогів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- змісту, форм, методів підготовки студентів магістратури;
- співвідношення змістового компоненту педагогічної підготовки випускників класичних та педагогічних університетів освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців (бакалавр, спеціаліст, магістр);
- технології підготовки магістрів до інноваційної діяльності [2; с. 3].

Демократичні та гуманістичні процеси в Україні сприяють детермінації педагогічних методів і стилю, що пов'язані з особистісно-орієнтованою, творчо-інноваційною діяльністю майбутніх фахівців будь-якого кваліфікаційного рівня (бакалавра, спеціаліста, магістра).

За цих умов особливого значення набуває створення якісно нової системи організації фахової і професійної підготовки магістратури, яка озброїть майбутнього викладача вміннями інтегрувати

спеціальні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання в нестандартних ситуаціях професійної діяльності та застосовувати наявний досвід для особистісного саморозвитку і самовдосконалення. Це потребує принципово нового змісту, методів і форм педагогічної підготовки, метою якої є формування особистості педагога-професіонала, здатного самостійно і творчо мислити.

Аналізуючи професійну підготовку магістрів у країнах західної Європи і порівнюючи її з підготовкою магістрів в Україні, Л.П. Пуховська виділяє чотири парадигми педагогічної освіти: академічно-традиціоналістську, технологічну, індивідуальну і дослідницько-орієнтовану. Причому, традиційними загальноприйнятими (у рамках класичної освітньої парадигми) вважаються академічно-традиціоналістська і технологічна парадигми. Індивідуальна і дослідницько-орієнтована вважаються інноваційними і розглядаються з позиції особистісного підходу.

Професійна освіта магістрів розглядається як багатофункціональний, відкритий, самостійний, своєрідний цикл педагогічної освіти, який має свої функції, мету, зміст, форми та методи, функціонує шляхом реалізації складних організаційних та змістово-процесуальних зв'язків.

Професійна підготовка магістрів виступає в органічній єдності загального, особливого й індивідуального. Суть загального полягає у відображенні здобуття вищої освіти і є складовою означеної системи; суть особливого – у специфіці, зумовленій особливостями майбутньої професійної інноваційної діяльності, необхідністю поєднання фахової, педагогічної та науково-дослідної діяльності; як індивідуальне відображає залежність підготовки від індивідуальних особливостей, рівня знань, інтересів, нахилів.

Провідна ідея ґрунтується на поєднанні неперервної професійної освіти, на положеннях про особистісний характер розвитку індивідуальності педагога, здатного до інноваційної діяльності. Визначальна роль у професійному становленні належить самому педагогу. Професійно-педагогічний компонент педагогічної освіти доцільно спрямувати на розкриття індивідуальних особливостей магістра з метою його професійного саморозвитку. Багатоваріантність професійної підготовки магістрів, свобода вибору змісту, форм є важливою умовою її гуманізації.

Професійна підготовка студентів магістратури повинна сприяти розвитку здатностей до інноваційної діяльності, до оволодіння інформаційними технологіями, до комунікації (спілкування з колективом і різними категоріями студентів).

Генеральна ідея концепції полягає у системному підході до цілісної структури педагогічної освіти як системи, кожна з підсистем якої, в свою чергу, і об'єктом теоретичного дослідження.

В основу підготовки магістрів мають бути покладені індивідуальна і дослідницько-орієнтована парадигми. Результатами професійного саморозвитку має стати готовність магістра до педагогічної діяльності, що включає такі компоненти: цілемотиваційний (забезпечує спрямованість на особистісно-професійні зміни, і перш за все, на формування педагогічної спрямованості); змістовий (передбачає розробку системи особистісно-набутих знань щодо механізмів професійно-педагогічної діяльності та саморозвитку: майбутній педагог має засвоїти систему понять, концепцій, що розкривають сутність особистісно-зорієнтованих технологій, особистісно-професійної рефлексії, отже продуктом його педагогічної підготовки мають бути персоналізовані педагогічні знання, вміння і навички); операційний (включає систему шляхів, способів, прийомів здійснення педагогічної, науково-дослідницької діяльності та самовдосконалення); інтегративний (передбачає формування вміння проектувати програму самовдосконалення своєї особистості та студента); аксіологічний (включає в себе вміння формувати людські та загальнолюдські цінності); світоглядний (вміння створювати власну педагогічну концепцію).

Методологічною основою концепції становлять: теорія пізнання, діалектичний принцип взаємозв'язку та взаємозумовленості, закономірностей і явищ соціальної дійсності, необхідність об'єктивного вивчення їх розвитку і зв'язку з конкретно-історичними умовами на основі єдності логічного та історичного, загального та особливого; загальнофілософські ідеї гуманістичного розуміння людини як абсолютної цінності і самоцілі суспільного прогресу.

Вихідними положеннями розробки конкретної методології дослідження стали принципи полікультурності як закономірної спрямованості життя суспільства і кожного індивіда, розуміння особистості педагога як суб'єкта історичного прогресу і процесу саморозвитку, неперервності педагогічної освіти, її розвитку на основі синергетичного, плюралістичного уявлення про ідеальний образ оточуючого світу в контексті відкритості й самоорганізації [3].

У магістратурі формування професійно-значущих якостей набуває активізації завдяки навчальній діяльності, поглибленій науково-дослідній роботі магістрантів, організації позааудиторної та виховної роботи, які спрямовують їх на подальший вибір шляху в науці, державній службі або в комерційній діяльності. У ході вивчення фахових дисциплін, за допомогою розв'язання професійних завдань і проблемних ситуацій, через висування й перевірку гіпотез тощо активізуються такі якості, як асоціативність і аналітичність мислення, креативність, ініціативність, що виступають як професійно значущі.

Серед факторів, що впливають на формування професійно значущих якостей магістрів і пов'язані з основними компонентами навчального процесу, слід виокремити науково-дослідну роботу (НДР). Науково-дослідна робота магістрантів сприяє розвитку потреби постійно накопичувати і поглиблювати знання, формуванню дослідницької культури, наукової ерудиції тощо.

Спільна наукова праця викладача й магістранта, обговорення наукових ідей, актуальних проблем, пошук шляхів їх подолання, а також участь магістрантів у кафедральній науковій роботі, наукових семінарах, конференціях, публікація наукових праць, підготовка магістерської роботи є важливими чинниками формування професійно значущих якостей майбутнього професіонала.

Самостійна робота магістрантів у процесі навчання має великі можливості в плані формування професійно-значущих якостей. Ідеться про активізацію позааудиторної роботи магістрантів щодо збору інформації із заданих тем та її аналізу, створення проєктів та їх презентація. Самостійна робота допомагає формувати такі професійно значущі якості, як ініціативність, креативність, асоціативність і аналітичність мислення.

Великий виховний потенціал закладений у правильній організації консультацій. Консультування розглядається нами як важливий вид індивідуальної допомоги та один із засобів керування самостійною роботою студентів, як форма інтенсивного індивідуального контакту між викладачем і магістрантом у режимі організації продуктивної взаємодії та співробітництва. Вони дозволяють установити зворотний зв'язок з усіма навчальними, науковими, виховними заходами в сукупності. Консультація більше, ніж усі інші заходи й форми роботи, дозволяє встановити індивідуальний контакт з магістрантами. В основу консультування покладений принцип з'ясування потенційних можливостей, здібностей до саморозвитку й самоактуалізації магістрантів.

Заключним етапом підготовки магістрів є педагогічна практика, яка поряд з навчальними заняттями і науково-дослідною роботою є однією із важливих форм організації навчального процесу. Вона орієнтована на виконання магістрантами основних професійних функцій освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр", сприяє наближенню майбутніх фахівців до реальних процесів, що відбуваються в педагогічній галузі [7].

Аналіз педагогічної теорії й вузівської практики свідчить про те, що саморозвиток професійно значущих якостей суб'єктів навчання найбільш повно здійснюється на другому рівні – у магістратурі. Результати експериментальної роботи свідчать, що майбутні магістри не мають чіткого уявлення про слабкі та сильні сторони власної особистості, не знають і не використовують свої потенційні можливості. На наш погляд, ще недостатньо використовуються можливості викладача щодо організації самоосвіти магістрантів.

Організація навчально-виховного процесу в магістратурі передбачає урахування соціально-психологічних особливостей магістрантів, яким притаманні цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність. У цілому розвиток особистості майбутнього магістра характеризується становленням професійної спрямованості, підвищенням почуття обов'язку та відповідальності за успіх професійної діяльності, зростанням прагнення особистості досягти найвищих результатів у галузі своєї майбутньої професії, спрямованістю на самоформування професійно значущих якостей, готовності до майбутньої професійної діяльності [2].

Висновки. Готовність магістра до педагогічної професійної діяльності є об'єктивною передумовою виокремлення в структурі завдань професійної діяльності фахівця магістерського рівня. Ця професійна діяльність передбачає наявність викладання відповідних навчальних дисциплін зі спеціальності.

Таким чином, деталізація професійної підготовки магістрів залежить від методології дослідження структури і змісту професійної діяльності фахівця.

Використані джерела

1. Алексюк А.М. Навчальний посібник для університетів / М.А. Алексюк. – К.: Вища школа, 1985. – 112 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / М.А. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 436 с.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури. / С.С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Закон України "Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні" Наказ МОН № 99 від 10.02.10 року.
5. Закон України "Про освіту" // Голос України. – 25 квітня 1996 р.
6. Магістерські програми. / За ред. Д.О. Мельничука, В.П. Лисенко, М.Д. Мельничука, І.М. Верхогляда / – Київ, 2008. – 264 с.
7. Професійна підготовка педагогічних працівників. Науково-методичний збірник. – Київ-Житомир, 2000.

Lyul'ka V.

METHODOLOGICAL BASES OF RESEARCH OF PROFESSIONAL PREPARATION OF MASTER'S DEGREES

This article explores some aspects of professional and vocational training masters. Analysis paradigm of teacher education: academic-traditionalist, technological, and individual research-oriented.

Key words: *degree, professional training, teacher education paradigm, methodological foundations.*

Стаття надійшла до редакції 25.03.13